

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАУК ПРО ОСВІТУ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Розглянуто здобутки, проблеми й перспективи інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек педагогічного профілю в умовах трансформації наук про освіту, педагогіки і психології, яка триває в державі під впливом євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, а також внутрішніх чинників, що визначають сучасний стан і тенденції розвитку гуманітарної сфери України.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, науково-інформаційний супровід, науково-педагогічна бібліотека, освіта, педагогіка, психологія.

Постановка проблеми. Інформаційно-аналітична діяльність з питань наук про освіту, педагогіки та психології є однією із складових системної діяльності сучасного бібліотечного закладу педагогічного профілю. Вона спрямована на створення вторинних документів галузевого інформаційного ресурсу, який формує мережа освітянських бібліотек МОН України, НАПН України, та призначена забезпечувати органи державної влади, вчених, педагогічних працівників, викладачів, студентів, учнів та слухачів цієї галузі актуальним та якісним продуктом.

Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. „Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” визначає бібліотеки України базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави, зокрема наголошують на тому, що вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення і розуміння національної історії та культури [2].

Одним із ключових напрямів розвитку бібліотечної справи та пріоритетів діяльності сучасних бібліотек у забезпеченні сталого розвитку нашої держави цей документ декларує створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави на основі універсального доступу та економічної доцільності. Реалізація цього напряму передбачає створення гнучкої та динамічної структури бібліотечної системи, здатної до сталого розвитку і спрямованої на надання широкого спектра послуг для задоволення різноманітних загальнонаціональних і локальних суспільних потреб та підвищення якості життя суспільства й окремих осіб.

Ще один нормативний документ, який скеровує діяльність бібліотеки – „Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 рр.”. Визначаючи освіту основною сферою, що забезпечує розвиток людини, стратегія окреслює головні завдання, які у зв’язку з цим постали перед державою. По-перше, утвердити в суспільстві пріоритетність науки й освіти. Науки – як сфери, що продукує нові знання, і освіти, що олюднює знання, робить їх діяльними. По-друге, модернізувати освітню діяльність з тим, щоб

вона забезпечувала підготовку людини до життя в ХХІ столітті, формувала патріота і конкурентоспроможного громадянина, а отже – конкурентоспроможну європейську Україну [3].

У частині реалізації предметних/галузевих пріоритетів розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень та експериментальних розробок як одне з першочергових завдань у цьому документі визначено забезпечення охоплення науково-методологічним і методичним супроводом усіх рівнів формальної освіти, передбачених Міжнародною стандартною класифікацією освіти (2011, 2013 рр.), а також основних ланок неформальної та інформальної освіти (позашкільної та післядипломної освіти, освіти дорослих) з метою створення цілісної системи освіти впродовж життя.

Актуальність дослідження. З програмних положень обох документів випливає, що інформаційно-аналітична складова діяльності бібліотеки виступає як об'єкт модернізації науково-інформаційного супроводу освітянської галузі. Водночас вона є також одним з дієвих засобів досягнення бажаної трансформації наук про освіту, педагогіки і психології.

Метою статті є розгляд здобутків, проблем і перспектив розвитку інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек педагогічного профілю в умовах трансформації наук про освіту, педагогіки і психології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу останніх досліджень і публікацій засвідчують зростання уваги вітчизняних і зарубіжних науковців до широкого спектра проблем інформаційної аналітики. Дослідницький пошук, актуалізований потребою суспільства в науково-аналітичному забезпеченні різних сфер своєї життєдіяльності, дедалі більше залишає сферу теоретичних міркувань на гносеологічному шаблі освоєння цього феномену й поринає у сферу практичного застосування. Певною мірою ці процеси прискорюються в галузевому сегменті бібліотечної справи. Так, інформаційно-аналітичний супровід наук про освіту, психолого-педагогічної теорії і практики набуває дедалі більшої ваги в державі під впливом євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, а також внутрішніх чинників, що визначають сучасний стан і тенденції розвитку освітньої сфери в Україні.

З огляду на ґрунтовність творчого доробку не втрачають наукової значущості та методологічної глибини висновків відомі праці з теоретичних основ сучасної інформаційно-аналітичної діяльності. Передусім йдеться про наукові розвідки Г. Гордукалової, П. Конотопова, І. Кузнецова, Ю. Курносова, І. Левкіна, О. Матвієнко, І. Мелюхіна, В. Пархоменка, О. Пархоменка, В. Онопрієнка, Е. Семенюка, М. Сороки, С. Терещенка, М. Тихомирова, В. Чистякова. Обґрунтування сутності, місця й ролі інформаційної аналітики в інформаційній інфраструктурі сучасного світового співтовариства збагачено розвідками Д. Блюменау, В. Ільганаєвої, О. Курлова, М. Лестера, В. Петрова, Н. Слядневої. Загальні проблеми інформаційної та аналітичної діяльності бібліотек розглядаються в працях Г. Артамонова, І. Давидової Н. Кушнарєнко, А. Петрової, Е. Семенюка, Г. Сілкової, М. Слободяника, М. Сороки, С. Терещенка, Л. Філіпової, О. Яценка. Прикладні аспекти інформаційної аналітики в бібліотечній сфері розроблялися Т. Гранчак, Т. Добко, С. Зозулею, В. Лутовиновою, П. Роговою, Г. Швецовою-Водкою. Генезис бібліотечної

аналітики в різних суспільних підсистемах, у тому числі й освітній, знайшли відображення в науковому доробку О. Ворошилова, О. Воскобойнікової-Гузевої, В. Горового, О. Кобелева, С. Кулицького, В. Онопрієнка, В. Пархоменка, Г. Покровської, Т. Симоненко, А. Шемаєвої.

Доречними в цьому фрагменті допису, на нашу думку, можуть бути кілька міркувань щодо термінів та наукових дефініцій в умовах відсутності чіткої стандартизації галузевої терміносистеми. Чого потребує галузь: модернізації, реформування чи трансформації? Поняття „модернізація”, „реформування” означає „перетворення, зміна, нововведення в якій-небудь сфері суспільного життя, галузі знань”. Тобто реформувати, модернізувати означає змінювати що-небудь шляхом реформ, перетворювати, покращувати, перебудовувати. Трансформація означає „зміну, перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь”. Отже, трансформування має на меті таке перетворення, яке змінює істотні властивості предмета або явища. З огляду на характер завдань, що постають перед бібліотечною сферою та науково-інформативною складовою їхньої діяльності, а також зважаючи на увесь комплекс зовнішніх і внутрішніх чинників сучасного розвитку науки, техніки, гуманітарної сфери загальнолюдського суспільства, розвиток бібліотечної справи нині потребує саме кардинальних трансформаційних змін.

Виклад основного матеріалу. Актуальність трансформаційних змін в інформаційно-аналітичній діяльності наукової бібліотеки педагогічного спрямування обумовлена потребами формування єдиного освітнього простору об'єднаної Європи, до якого прагне долучитися й Україна, що відбувається за допомогою двох провідних способів інтеграції – знань і комунікацій. При цьому потреби розвитку європейської та світової спільноти обумовлюють зміни не тільки освітніх технологій у межах окремих країн, а й детермінують сутність і зміст становлення транснаціональної системи освіти, визначають філософію її функціонування та розвитку в дискурсі становлення суспільства знань. Вивчення цих глибинних змін в освіті має як науково-теоретичне, так безпосереднє практичне значення, оскільки стосується змісту навчання й виховання, стимулює докорінну перебудову інфраструктури навчально-виховного процесу. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотечної галузі виявляється тут одним із центральних елементів, без удосконалення якої принципово неможливо забезпечити належний науковий, інформаційний, методичний та виховний супровід освіти майбутнього.

Інтеграційний процес у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування національних систем освіти суттєво гальмується не тільки станом її матеріально-технічного забезпечення в межах окремих держав, а й, по-перше, ментальністю державних службовців, керівників освітянської галузі, професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, учителів, педагогічних працівників, які вважають бібліотечну справу другорядним чинником перебудови галузі; по-друге, відсутністю адекватного ХХІ століттю світогляду і відповідних ідеологем у сфері педагогічного менеджменту і менеджменту освіти, що потребують переходу від класно-урочної системи до алгоритму переважно самостійного здобування новітніх знань особистістю протягом життя і за допомогою інтерактивних дистанційних форм навчання;

по-третє, поліморфізмом університетського знання, що зазнає метаморфози під час трансформування із суспільної в особистісні форми буття; по-четверте, значним переважанням „інформаційним шумом” навчального процесу, що обумовлено слабкою аналітичною роботою інформаційно-довідкових центрів бібліотечної галузі. Одночасно процес розбудови будь-якої системної діяльності з використанням інноватики та глобалізаційних підходів певною мірою зазнає впливу національних особливостей кожної країни. Донедавна бібліотечна справа в Україні функціонувала в традиційних для планово-адміністративного суспільства формах. Розпад СРСР розірвав колишні міжбібліотечні зв'язки, суттєво обмежив систему нових надходжень, знищив обмін періодичними виданнями. Загальна економічна криза поставила бібліотеки на межу краху. Наукові та освітянські бібліотеки у буквальному розумінні „виживали” лише за рахунок позабюджетних коштів і доброї волі керівництва закладів та співробітників. Перед системою освіти постала реальна загроза втрати основного освітнього ресурсу – наукової інформації, відторгнення від книжки тих, хто навчається. З огляду на це, перед незалежною Україною актуалізувалося завдання сформувати новітню мережу бібліотек освітянської галузі, створити всеукраїнський інформаційний координаційний галузевий центр, який має здійснювати інформаційне забезпечення системи освіти. У зв'язку з цим виникло чимало питань як матеріального, так і теоретико-методичного характеру, що потребують розв'язання.

Теоретичного узагальнення потребують й трансформації, що відбуваються в самій системі бібліотечної справи під впливом науково-технічного прогресу, ринкових і демократичних інновацій, загальносвітових та європейських тенденцій розвитку науки й освіти. Нині кожна бібліотека має турбуватися щодо маркетингу бібліотечних послуг, оновлення фондів, забезпечення періодичних видань, оснащення бібліотеки потрібною технікою та програмами. На практиці виживають тільки ті бібліотечні заклади, що зорієнтувались у кризовій ситуації та суттєво наростили свій науковий потенціал, перебудували корпоративну кадрову політику, освоїли новітню інформаційну техніку і технології, вийшли на новий рівень інформаційного обслуговування та міжнародних зв'язків. Які ж виклики формує ринок щодо сучасної бібліотечної справи? Які інновації впроваджено (або впроваджуються) сьогодні, завтра і в більш віддаленій перспективі? Чи готові бібліотечні працівники залишити традиційні методи роботи й оволодіти новітніми інформаційними технологіями? Пошуком відповідей на ці та інші запитання маємо перейматися й ми сьогодні.

Розглянемо місце, роль і функціональні особливості бібліотечної інформаційної аналітики під час трансформаційних перетворень педагогічної науки й освітньої практики. Будь-яка інфраструктурна галузь (така, що має наскрізний характер), а інформаційна аналітика особливо, характеризується двома ключовими параметрами: певними інструментальними характеристиками (технологічними знаннями, методикою, арсеналом засобів своєї діяльності) та предметним (галузевим) знанням тієї сфери, до якої ця інфраструктурна діяльність долучається.

Спираючись на інноваційність інформаційних моделей у галузі педагогіки й освіти, що підлягають аналізу, інформаційна аналітика має створювати вторинний документ галузевого інформаційного ресурсу в адекватному інноваційному форматі та за допомогою сучасних оперативних інструментів, на основі дедалі прогресуючих ІКТ, комп'ютерних е-технологій, мобільного Інтернету й інших електронних новацій, які з'являються майже щодня. Причому ліміт часу на увесь процес планування, створення та публікацію продукту значно скорочується. Адже інформаційна аналітика працює в режимі реального часу, часу життєдіяльності своєї предметної галузі (наукового дискурсу, потребі в управлінських або суспільних реакціях, наприклад, забезпечення миттєвого оприлюднення результатів апробації новітньої педагогічної технології тощо).

З огляду на об'єкт-суб'єктну підпорядкованість або взаємозалежність, інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки, на нашу думку, має бути якісним інструментом донесення трансформаційних змін у науці до кінцевого споживача освітніх послуг, а з іншого боку – вона сама є об'єктом перетворень інноваційного характеру, потребує певних функціональних змін як секторальний елемент гуманітарно-освітньої сфери. Таким чином, з погляду об'єктної трансформація освітньої діяльності передбачає розв'язання низки ключових проблем.

Перше. Забезпечення формування інноваційної людини – людини із інноваційним типом мислення, інноваційною культурою та здатністю до інноваційного типу діяльності, що лише і може забезпечити перехід України до інноваційного типу прогресу і суспільства знань.

Друге. Утвердження в освіті принципу дитиноцентризму, тобто максимальне наближення навчання й виховання дитини до її сутності, здібностей і врахування її особливостей, що сприятиме максимальному саморозвитку й самореалізації особистості.

Третє. Перехід до толерантної педагогіки, суб'єктно-суб'єктних відносин у навчальному процесі, взаємна повага учня і вчителя, що забезпечать формування самодостатньої особистості, громадянського суспільства в Україні, демократичний розвиток країни.

Четверте. Здійснення підготовки громадянина України до життя в умовах глобального простору, формування до певної міри глобалістської людини, що забезпечить сучасний рівень її діяльності, а також конкурентність України в європейському й світовому просторі.

П'яте. Формування сучасної системи цінностей у громадян України, що сприяли б максимальній самореалізації кожного з них, утвердженню національної єдності, найповнішому усвідомленню національних інтересів і їх розвитку у співпраці та конкуренції з іншими країнами, включно із захистом незалежності й територіальної цілісності України.

Для розв'язання зазначених та інших важливих завдань у національній освітній системі почали здійснюватися суттєві зміни в змісті, цілях, методах і технологіях навчального процесу, його матеріально-технічній базі, самій організації освіти в Україні, мережі закладів освіти, підготовці педагога та створення гідних умов його діяльності. Це потребує сучасного науково-

методологічного, методичного та науково-інформаційного супроводження змін в освіті, яке мають забезпечити науки про освіту, педагогіку та психологію. Донести нову якість знань до кінцевого користувача, споживача освітніх послуг повинна саме науково-педагогічна бібліотека та її інформаційно-аналітичний підрозділ.

З огляду на це, традиційні методи інформаційної підтримки діяльності закладів освіти та різних категорій залучених до освітньо-виховного процесу через нагромадження, класифікацію й поширення інформації, повинні замінити нові методи, які використовують ті можливості, що забезпечують інформаційну підтримку фундаментальної й прикладної науки, організаційного менеджменту, промислового виробництва, наукового прогнозування й інших сфер діяльності. З погляду оновлення ресурсної бази слід, мабуть, концентруватися на використанні якісних цифрових ресурсів, створенні віртуальних середовищ. Сьогодні вже ні в кого немає жодних сумнівів стосовно того, що інформаційні ресурси стають засобом і метою інформаційної індустрії.

Нині актуалізовано потребу зміни традиційної концепції інформаційно-аналітичного супроводу, що ґрунтувалася на абсолютизації документальної парадигми. Відділ наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти є не лише складовою загальнодоступного інформаційного осередку та наукової установи, а й має стати підрозділом центру інтернет-комунікації. У складі бібліотеки він повинен перетворитися на елемент системи, що постійно розвивається, змінюється, трансформується з традиційного виду діяльності у науково-інформаційний осередок, бібліотеку-полімедіа, електронну бібліотеку.

Отже, однією з основних проблем науково-інформаційного супроводу педагогічної науки, за нашими спостереженнями, по-перше, є недостатньо оперативна адаптація бібліотечної сфери до оновлення змісту освіти, інноваційних методів навчання та прогресивних освітніх технологій, особливо інформатизації та застосування ІКТ у цій галузі діяльності, по-друге, інформаційно-аналітична галузь сама потребує залучення новітніх ІКТ досягнень до арсеналу засобів науково-аналітичного супроводу освітянської галузі, по-третє, зазначені проблеми, на жаль, натрапляють на значно обмежені ресурсні та матеріальні можливості сучасної бібліотеки.

Водночас інноваційна робота практичних педагогів України вже набирає обертів у навчальних закладах держави. Схильні до розуміння інноватики педагогічні працівники вже дійшли висновку, що в міру подальшого розвитку високих технологій, особи, які навчаються, дедалі більше відчуватимуть потребу в міждисциплінарних знаннях і вміннях, що дадуть їм змогу аналізувати, інтерпретувати й використовувати інформацію стосовно різних ситуацій професійної діяльності, керувати складними управлінськими, виробничими, соціальними процесами тощо. У зв'язку з цим у підготовці студентів і слухачів почали широко застосовувати ІКТ, новітні засоби комунікацій, Інтернет, віртуальні й „хмарні” освітні середовища, що охоплюють мультимедійні підручники, флеш-анімації, відеоконференції, контент-бібліотеки, дистанційні курси, системи комп'ютерного тестування, автоматизованого програмування технологічних процесів, віртуальні мультимедійні музеї, клуби, бібліотеки тощо. Їх використання сприяє переходу

до програмно-підтримуючого принципу ігрового навчання (геймезації), створення симуляцій реального виробничого середовища для організації навчання через інтернет-портали. Передбачається, що в майбутньому фахівці „збиратимуть” себе із пропонованих їм ринком праці деталей освітнього конструктора, тобто кожен фахівець матиме свій цифровий профіль, що фіксує засвоєні компетенції, на основі якого організації, підприємства відбиратимуть для себе працівників, інвестуватимуть кошти в подальше навчання особливо успішних. Використання сучасних програмних засобів істотно впливає на традиційне когнітивно орієнтоване навчання, адже комп’ютеризація й технологізація освіти значно розширюють інтелектуальну діяльність майбутніх фахівців.

У цьому контексті практичне значення має створення електронних підручників нового покоління, за допомогою яких забезпечено провідну роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні фундаментальних і фахових знань учнівської молоді, підвищення прикладної спрямованості змісту навчання, розкриття творчого потенціалу суб’єктів навчально-виховного процесу відповідно до їхніх запитів і здібностей. Реалізація цього завдання ґрунтується на особистісно зорієнтованому, диференційованому й інтегрованому підходах до створення електронних підручників, принципах систематичності, послідовності, доступності, науковості, адаптивності до індивідуальних особливостей кожного учня, керованості (можливість коригування викладачем процесу навчання на будь-якому етапі), інтерактивності (спілкування суб’єктів навчально-виховного процесу), оптимальності (поєднання індивідуальної та групової роботи), забезпечення психологічного комфорту учнів тощо.

Висновки. Інноваційним напрямом у забезпеченні творчого потенціалу суб’єктів навчально-виховного процесу є створення контент-бібліотеки електронних підручників. Її використання в навчально-виховному процесі дає можливість розв’язувати педагогічні завдання по-новому, що сприяє формуванню в учнів і студентів умінь самостійно працювати з інформаційними потоками, аналізувати організаційні, управлінські, соціальні, техніко-технологічні ситуації.

Таким чином, серед комплексу невідкладних дій загальносистемного значення чільне місце посідає завдання інформаційного забезпечення освітньої діяльності в нашій державі. Цей напрям роботи науково-педагогічного бібліотечного закладу умотивовується тим, що сутнісна інформаційна природа освіти, становлення інформаційного суспільства, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зобов’язують розглядати сучасну інформацію, її доступність як змістову та процесуальну основу якісної освіти, головний освітній ресурс [1, с. 192]. З огляду на це інформаційно-аналітичні підрозділи педагогічних бібліотек разом з наукою та освітою мають чіткі орієнтири стосовно напрямів, сутності та алгоритму здійснення трансформаційних перетворень усередині притаманних їм сфер діяльності.

Список використаних джерел

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Пед. думка, 2016. – 448 с. – (До 25-річчя незалежності України).

2. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року „Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” [Електронний ресурс] : схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>. – Назва з екрана.

3. Стратегія розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки [Електронний ресурс] : схвалено заг. зборами НАПН 26.03.2016 р. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/942/>. – Назва з екрана.

Селецкий А. В.

Информационно-аналитическая деятельность научно-педагогической библиотеки в условиях трансформации наук об образовании, психолого-педагогической теории и практики

Рассмотрены достижения, проблемы и перспективы информационно-аналитической деятельности библиотек педагогического профиля в условиях трансформации наук об образовании, педагогики и психологии, которая происходит в государстве под влиянием евроинтеграционных и глобализационных процессов, а также внутренних факторов, определяющих современное состояние и тенденции развития гуманитарной сферы Украины.

Ключевые слова: информационно-аналитическая деятельность, научно-информационное сопровождение, научно-педагогическая библиотека, образование, педагогика, психология

Seletskiy A. V.

Information-analytical activity of scientific and educational library in terms of transformation of the science of education, psychological and pedagogical theory and practice

The article examines the achievements, problems and prospects of information-analytical activity of scientific library pedagogical profile in terms of transformation of science education, pedagogy and psychology, which continues in the state under the influence of European integration and globalization, as well as internal factors that determine the current state and development trends Ukraine humanitarian sphere.

Keywords: information-analytical work, research and information support, research and educational library, education, pedagogy, psychology.

УДК 002-028.14:005.551

Кропочева Н. М.

н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

КРАУДСОРСИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ РЕФЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Зосереджено увагу на потребі в зміні підходів до процесу продукування реферативної інформації. Виявлено чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру, що вплинули на динаміку наповнення контенту галузевого реферативного ресурсу. Висвітлено термінологічні особливості дефініцій концепту „краудсорсинг”; виокремлено його базові принципи. Обґрунтовано потребу в застосуванні краудсорсингу в реферативній діяльності як інноваційного інструмента наповнення галузевого сегмента з питань педагогіки і психології загальнонаціональної бази даних „Україніка наукова”. Наведено приклади застосування технологій краудсорсингу в бібліотечній діяльності зарубіжних інформаційних закладів. Зауважено на реалізації проекту на основі взаємодії з соціальними мережевими спільнотами.

Ключові слова: краудсорсинг, галузева реферативна база даних, інформація, проект.

Постановка проблеми. Проблемне поле функціонування галузевих реферативних ресурсів сьогодні виходить за межі власне бібліометричних, наукометричних досліджень, визначальним трендом стає проблема наповнення